

**PATRIMONI ETNOLÒGIC I MUSEOLOGIA:
TREBALL FINAL**

Salvem l'alzina: L'activisme social entorn el procés de patrimonialització de l'alzina de Gràcia

Dani Merino Lozano

Pol Rifà Llimós

Grup A1

Sumari

Contingut

1. Introducció.....	2
2. Cronologia dels fets.....	3
3. Treball de camp.....	5
4. Interessos i discursos: el concepte de patrimoni com a eina política	8
5. Anàlisi de les dades de camp i reflexió teòrica.....	9
6. Conclusions.....	12
7. Bibliografia.....	14

1. Introducció

El present treball té com a objectiu exposar quina ha estat la nostra experiència de camp analitzant el procés de patrimonialització de l'alzina bicentenària del barri de Gràcia de Barcelona per part dels veïns del barri, així com presentar la nostra reflexió teòrica al voltant d'aquest esdeveniment, centrant-nos sobretot en la apropiació suburbana del concepte de patrimoni i la forma d'emprar-ho amb una finalitat política i de transformació social. Concretament, començarem el treball amb una exposició de quina ha estat la trajectòria del moviment veïnal per tal d'impedir la tala de l'alzina i l'enderroc de les cases del carrer Encarnació i el conflicte polític que s'ha succeït entre els veïns organitzats a través de la plataforma Salvem l'Alzina i els propietaris de la finca privada on es troben actualment l'alzina i les casetes per tal de poder situar al lector en el context on es produeix el procés de patrimonialització i el nostre treball de camp i comprendre millor els apartats següents. En aquesta mateixa línia, també tindrem en compte l'Ajuntament de Barcelona i la Seu del Districte de Gràcia i el seu paper en la resolució del conflicte també com a part involucrada.

En segon lloc, passarem a exposar les dades que hem obtingut mitjançant el nostre treball de camp. En aquest apartat analitzarem quins han estat els discursos que utilitzava la gent al voltant de la lluita per defensar el patrimoni, els interessos que hi ha al darrere, el projecte que els veïns volen aconseguir per la finca on es troben l'alzina i les cases, entre d'altres qüestions. Farem servir dades en brut del nostre treball de camp,

com per exemple converses informals, intervencions de la gent a les assemblees, anècdotes, etcètera, que passarem posteriorment a comentar i interpretar a partir del contrast de les mateixes i del nostre bagatge com a estudiants d'antropologia. En tercer lloc, dedicarem un apartat a reflexionar teòricament sobre les nostres dades de camp i la utilització del patrimoni que fan servir els veïns de Gràcia com a eina de transformació política des de baix a partir de la bibliografia obligatòria del programa general i també d'altres textos específics que hem escollit, en contrast amb d'altres tipus d'utilització del patrimoni més hegemònics com la senyalització turística per part de les elits nacionals o locals. En darrer lloc, passarem a un apartat de conclusions on sintetitzarem les idees principals que hem anat desenvolupant al llarg del treball i finalitzarem amb un apartat de bibliografia amb totes les referències que hem emprat a la reflexió teòrica.

2. Cronologia dels fets

Per marcar els inicis de la plataforma Salvem l'Alzina cal remuntar-nos al dia 7 de novembre del 2018, quan comença l'enderroc de les casetes del carrer Encarnació 13-17 del barri de Gràcia com també la tala d'alguns dels arbres de la mateixa finca. Unes obres que van a càrrec de l'empresa Encarnación Invest SL. en una finca de propietat privada de la família Campalans. L'empresa constructora vinculada amb la mateixa família propietària tenia la intenció de construir pisos de luxe i davant d'aquest fet, els veïns es van al·larmar d'aquest projecte especulatiu. D'aquesta manera, l'inici de les obres va generar un crit d'alerta entre els veïns en assabentar-se que l'objectiu final de les obres era l'enderroc de les casetes i la tala de l'alzina. Unes obres que no incorrien en cap delictes pel fet que ni les casetes ni l'alzina estaven catalogades ni protegides.

Davant d'aquest fet els veïns de forma espontània van decidir reunir-se per tal de mobilitzar-se en contra del projecte d'obres. Després de comprovar com es produïa la tala d'alguns arbres del jardí i de l'inici de les feines d'enderroc, els veïns van decidir accedir a l'espai el matí del dia 9 de novembre. D'aquesta forma van aconseguir aturar momentàniament les obres amb la seva presència. Un cop a dins van acordar en assemblea fer pública la creació de la plataforma veïnal amb el nom de Salvem l'Alzina com també la decisió de quedar-se a dins la finca per mantenir l'espai obert. Durant el cap de setmana van començar a organitzar activitats per donar a conèixer la seva

situació, com també a recollir firmes i a fer ressò per aturar les obres. Durant els dies posteriors van començar les relacions amb el districte de l'Ajuntament que va estudiar les possibles alternatives per aturar l'enderroc. Posteriorment també es van mantenir reunions i trobades entre les tres parts afectades. Amb l'obertura de l'espai per part del veïns, el jardí en pocs dies va esdevenir un lloc de trobada amb activitats continuades i amb la formació d'un vincle veïnal molt fort.

Després de diversos dies ocupant l'espai i realitzant tasques de neteja al jardí i de rehabilitació de les casetes, el dia 21 de novembre els veïns van convocar una cercavila reivindicativa que va portar fins a la Seu del Districte de Gràcia branques dels arbres tallats durant l'inici de les obres. Aquesta va ser una mesura de pressió com també de visualització del projecte especulatiu que els veïns qualificaven d'arboricidi. Posteriorment, encara al desembre del mateix any, des de la plataforma es va iniciar una campanya exigint l'expropiació de la finca, plantejant que era l'única manera per impedir les obres i de recuperar l'espai pels mateixos veïns. A finals d'any, la pressió veïnal va aconseguir que l'Ajuntament suspengués la llicència d'obres al barri de Gràcia donant la garantia que el projecte quedaria aturat.

Amb l'entrada d'any, es van exacerbar les tensions polítiques entre els veïns del barri de Gràcia organitzats i el propietari de la finca, fins al punt que aquest darrer va posar una denuncia formal per tal que els veïns no hi poguessin accedir més, ja que, fins al moment, accedien a l'interior de la finca per tal de realitzar diferents activitats. Els veïns van continuar accedint-hi en els dies posteriors fins que es va produir el desallotjament per part dels Mossos d'Esquadra que posava la fi definitiva de les activitats de la plataforma Salvem l'Alzina a dins de la finca. A partir d'aquell moment, els veïns van començar a reunir-se a l'exterior de la finca i a realitzar les seves activitats al carrer Manrique de Lara a sota mateix de l'alzina. Tot i així, l'any 2019 també es van produir diverses victòries pels veïns del barri de Gràcia. I és que la pressió constant que van exercir cap a l'Ajuntament i els poders institucionals a través de manifestacions i reivindicacions continuades van acabar donant fruit.

L'Ajuntament de Barcelona va anar apropant postures cada vegada més amb el

moviment veïnal, no només a partir de la suspensió de llicències d'obres a Gràcia que ja hem comentat, sinó també a partir de rodes de premsa conjuntes on s'anunciava la intenció de continuar amb el projecte d'expropiació. Amb l'arribada de març, es va plantejar la possibilitat de presentar un recurs institucional per tal d'exigir que l'alzina bicentenària fos catalogada com a arbre d'interès local per l'Ajuntament i pel servei de Parcs i Jardins del consistori. Finalment es va presentar aquest recurs, i es va tirar endavant al ple de l'Ajuntament. Aquest catalogament va marcar un punt d'inflexió, ja que l'alzina ja no era només un patrimoni que s'havia de conservar per voluntat dels veïns, sinó que també era un element a defensar per part de les institucions. La conseqüència principal va ser que els propietaris ja no podien talar l'alzina i haurien de buscar altres formes de guanyar espai per tal de poder construir habitatge privat per vendre. Però tant sols unes setmanes després, els veïns van aconseguir una altra victòria. Es va presentar un recurs per tal de tramitar-se la Modificació del Pla General Metropolità (MPGM), l'objectiu del qual era canviar la categoria de la finca i que esdevingués una finca no urbanitzable, per tal de truncar el projecte dels propietaris de construir habitatge privat. Els veïns es van recolzar en què l'alzina era patrimoni i necessitava un espai de seguretat i no ser objecte d'especulació. El recurs es va aprovar el ple i els veïns van brindar per celebrar-ho.

3. Treball de camp

El nostre treball empíric es va iniciar a finals del mes de març, amb una primera visita exploratòria al barri. El nostre primer objectiu va ser veure on estava situada l'alzina i veure quin era l'ambient del barri entorn del procés de lluita veïnal. Vam poder observar que moltes cases dels carrers colindants a la finca tenien penjats cartells en defensa de l'alzina i les casetes. Ens va cridar l'atenció aquest suport popular. Posteriorment, vam començar a seguir la plataforma de Salvem l'Alzina a diferents xarxes socials i ens vam assabentar de les dates que tenien fixades per fer assemblees. Decidits a fer el treball sobre el procés de patrimonialització de l'alzina, vam començar a assistir-hi. Concretament, hem assistit a dues assemblees al llarg del mes de maig, a una projecció d'un documental sobre el procés de lluita veïnal que es va projectar a l'Ateneu Llibertari de Gràcia a finals del mateix mes, i a un vermut al peu de l'alzina el dia 2 de juny. Les nostres dades de camp que ara presentarem, han sortit, en la seva totalitat, de les

intervencions de la gent a les assemblees i de les converses informals que varem anar mantenint amb diferents persones al llarg dels esdeveniments.

Quan parlàvem amb en Juan i la Laura, dos veïns de la plataforma Salvem l'Alzina sobre com va començar tot, ens va cridar l'atenció algunes de les afirmacions que van fer. La Laura va reconèixer que abans que s'iniciés tot el procés de lluita veïnal no coneixia la història de l'alzina i no sabia que era un arbre bicentenari. Si passava per sota l'alzina era per ser un dels pocs espais verds del barri. A més a més, ens va comentar que els veïns tenien diferents graus de coneixements sobre l'alzina segons si eren propers o no a la finca del carrer Encarnació. En Juan va destacar que la finca on estava l'alzina era un lloc bonic perquè es veia com si fos un bosc petit, però tampoc va mencionar que sàpigues molt sobre la història dels arbres que hi havien a la finca. Així doncs, el moment previ a la defensa de l'alzina no existia un relat comú sobre perquè calia defensar-la. Alguns veïns hi atribuïen un significat natural i uns altres més històric. La Laura ens va explicar que la família propietària sempre havia tingut molta cura de l'alzina i de la resta d'arbres – que ara ja han talat—i que va ser quan es van fer molt grans i els gendres van començar a gestionar la propietat que es va iniciar el procés especulatiu. Fins aleshores, els veïns no realitzaven cap tipus d'activitat ni dins la finca ni al peu de l'alzina i no hi havia un relat compartit sobre l'alzina com a patrimoni, sinó diferents graus de coneixement per part dels veïns.

Vam continuar parlant sobre el procés de lluita veïnal i la Laura ens va comentar que quan parlava amb els gendres que gestionen la propietat sempre li deien que els propietaris –que sempre havien tingut molta cura dels arbres i que tenen bona reputació al barri— estaven tristos amb tot el que estava succeint. I la Laura va dir “Hombre, pero están tristes por vosotros no por nosotros, se le llama «la avaricia rompe el saco»” fent referència a que la defensa veïnal no s'hagués produït si els gestors no volguessin especular amb les cases i els arbres. De fet, la Laura també discutia amb els gestors sobre la legitimitat de la defensa veïnal i sempre li contestaven que era la seva propietat privada i s'havia de respectar, a la qual cosa la Laura responia “Hombre, yo no me voy metiendo con la propiedad privada de la gente, de hecho, es la primera vez que lo hago (riu), pero es que esto... esto... (fa senyals amb el cap per mostrar que els gestors estan

bojos)” fent referència a que és un cas excepcional i necessari per defensar el que és de tots i pertany al barri i no només a un propietari privat. Per tant, podem concloure d’aquestes converses que inicialment van ser els veïns més assabentats sobre la història de l’alzina els qui van demanar ajuda per tal d’aturar la tala. A partir d’aquí es va crear un relat col·lectiu d’activació del patrimoni que calia defensar fins i tot si per tal de fer-ho s’havien de transgredir els límits de la propietat privada.

Cal destacar, però, que la intenció inicial dels veïns només era impedir la tala i per tant parlaríem d’un moviment de resistència i no de transformació social. No obstant, això va anar canviant al llarg del temps, ja que es va crear molta cohesió entre els veïns de Gràcia mitjançant el projecte per impedir la tala i l’enderroc i es van començar a fer propostes que podrien ajudar a pal·liar algunes de les deficiències del barri, com la manca d’espais verds. Tant és així, que finalment es va optar per una posició a favor de l’expropiació per tal de convertir la finca en un espai públic on es pogués construir habitatge públic, una escola bressol i un jardí públic obert al barri on es poguessin realitzar diferents activitats com dinars populars, concerts o recitals de poesia.

De fet, en una de les assemblees va succeir una escena molt curiosa. Un home va plantejar la possibilitat de presentar un recurs institucional per tal que l’alzina bicentenària fos catalogada com a “arbre monumental” i va argumentar que per raons històriques – l’alzina té 250 anys– i socials (la importància que té pel barri) es podria aconseguir, tot i que va lamentar que altres aspectes com la bellesa o la importància que té l’alzina a l’hora de proporcionar oxigen de qualitat al barri no es prenguessin en consideració per part de la Generalitat. Per la nostre sorpresa, la gent es va posicionar en contra o, com a mínim, dubtosos. En concret, una dona va mencionar que probablement la catalogació de l’alzina com a arbre monumental portés com a conseqüència la necessitat d’augmentar el perímetre de seguretat i per tant no podrien edificar a prop ni realitzar activitats com menjars populars al peu de l’alzina. A la qual cosa l’home va continuar defensant la seva postura argumentant que les mesures extra de defensa valdrien la pena i va acabar la seva intervenció dient “per l’alzina el que sigui, no?” La dona a qui interpellava va contestar que “Si, si, claro, pero primero hay que ver si va en contra de nuestros intereses” fent referència al projecte públic que tenen els veïns de la

plataforma Salvem l'Alzina.

4. Interessos i discursos: el concepte de patrimoni com a eina política

Una perspectiva crítica del patrimoni feta des de l'antropologia no posa exclusivament el seu interès en allò que estrictament es defineix com a patrimoni sinó en els discursos i interessos. Una lectura del concepte de patrimoni a partir del seu ús polític ens permetrà generar elements d'anàlisi que vagin més enllà d'una simple lectura històrica. És per aquest motiu que podem parlar de la utilització del patrimoni com una eina política, en el sentit que no es poden deslligar els interessos dels veïns amb els discursos sobre el patrimoni. Així doncs, dos dels factors que cal tenir en compte per interpretar la utilització del patrimoni són els discursos que s'utilitzen i els interessos polítics que es volen aconseguir.

Pel que fa els discursos dels veïns es poden distingir dues vessants, una centrada en la utilització d'un discurs patrimonial de l'alzina i una altra dirigida a la defensa dels interessos veïnals. En primer lloc, el discurs conservacionista utilitza diversos arguments que posen en valor l'edat bicentenària de l'alzina, posen èmfasi en ser uns dels arbres més antics de Barcelona previ a la urbanització del barri de Gràcia, etc. També es ressalten alguns dels motius estètics i ecològics de l'alzina que permeten singularitzar-la, considerant que és un arbre *únic*. Segons els veïns l'alzina té valor no només per motius històrics, sinó que també per motius de salut i benestar.

Però per altra banda, els veïns utilitzen el patrimoni com una defensa col·lectiva per la recuperació de l'espai. Així, el patrimoni actua i està mobilitzat amb un poder simbòlic i amb una oportunitat política molt definida. En aquesta direcció entenem que la plataforma Salvem l'Alzina és un moviment de resistència, entès com un moviment que s'oposa a un projecte especulatiu segons els veïns. De fet, els veïns decideixen entrar a la finca quan es veu perillar l'alzina i les casetes per l'inici de les obres, per tant no només reivindiquen el patrimoni sinó que es mostren contraris al projecte.

En una de les pintades del carrer Manrique de Lara s'hi podia llegir *Si ens organitzem,*

guanyem! + Oxigen, - Especulació. Aquest és un bon exemple per entendre com a nivell discursiu es combina la utilització d'un llenguatge polític (- especulació) amb un discurs més ambiental (+ oxigen). Però aquestes dues línies discursives no les hem d'entendre com a dues formes oposades sinó que precisament reflecteixen la unió d'un llenguatge propi generat a partir del context. Amb unes altres paraules, aquest fet ens assenjala que el discurs es genera a partir de la pràctica i dels interessos del moviment veïnal. El discurs no s'articula des d'una posició abstracta sinó que es construeix in situ. La utilització d'un llenguatge polític també es posa de manifest quan els veïns apel·len a la resistència veïnal, a la lluita contra l'especulació o a la legitimació de l'ocupació de la finca.

En canvi, els interessos dels veïns principalment es concentren en tres propostes com són la construcció d'una escola bressol, habitatge públic pels veïns de Gràcia i un jardí obert a tothom. Les seves propostes van en la direcció de reconvertir el projecte especulatiu inicial i aportar solucions a les necessitats que consideren que li falten al barri. Tot i aquestes demandes, com ja hem comentat els seus principals interessos de fons són recuperar l'accés popular al jardí, garantir la conservació de l'alzina i evitar l'enderroc de les casetes. Pel que fa a les demandes concretes, els veïns utilitzen arguments amb dades per constatar la falta d'equipaments públics al barri. En primer lloc, assenyalen com a Gràcia hi ha unes de les taxes més baixes d'espais verds urbans, només 3,5m² per cada habitant, mentre que la mitjana de Barcelona es situa als 7,1m² per habitant. Pel que fa a les escoles bressol argumenten les poques places disponibles al barri. En concret, de les 700 preinscripcions que es van fer durant el curs 2018/2019 només es van assignar unes 300 places. Per últim sobre l'habitatge reclamen aturar la construcció de pisos de luxe i hotels que encareixen els preus dels lloguers així com també garantir habitatge social pels veïns.

5. Anàlisi de les dades de camp i reflexió teòrica

Són molts els científics socials que han assenyalat el vincle intrínsec entre turisme i patrimoni. Amb el final de la Segona Guerra Mundial i la milloria de les condicions laborals i econòmiques dels treballadors a les dècades posteriors, es va intensificar el turisme, i tal com va destacar Llorenç Prats "el patrimonio ha sido, por así decirlo, el primero, o uno de los primeros motivos de compra de los viajes turísticos" (2000:126).

Això ha produït una situació on les elits nacionals s'han servit de la patrimonialització, entesa com “la activación del patrimonio cultural y su promoción” (Pereiro a Sánchez; 2012:200) de diferents elements de la societat per tal d'obtenir un benefici econòmic mitjançant l'arribada massiva de turistes que paguessin per contemplar-los com una manifestació de la cultura “autèntica”. Aquesta situació –que hauria de ser només un tipus més de patrimonialització—ha esdevingut hegemònica. Tant és així que autors com Sánchez reflexionaven sobre el binomi patrimoni+turisme que indica Prats (2003 a Sánchez) preguntant-se “¿Por qué el signo + que propone Prats ha sido sustituido por un signo =?” (2012:202) reflectint així la tendència general dels processos de patrimonialització cap a la vessant de l'atracció turística que autores com Santamarina han denominat com a *marketing heritage* (2013: 266). Però tot i que aquest és l'ús del patrimoni més estès i que sobretot troba més representació als mitjans de comunicació, no podem obviar, continuant amb Sánchez, que hi ha fractures que tenen a veure amb “aquello que las políticas patrimoniales consideran que es patrimonio y lo que otros actores locales entienden que es valioso y se debe conservar” (2012:195).

També cal fer referència a l'aparició de nous actors en l'activació del patrimoni. Com ja hem comentat, històricament eren l'Estat, en primer lloc, i després el mercat els dos principals actors en la construcció oficial del patrimoni. Per una banda, la utilització del patrimoni des del segle XIX reforçava el sentiment d'identificació amb l'Estat-nació. Posteriorment, el mercat va utilitzar el patrimoni en un sentit mercantilista i de producció de valor econòmic. Però en aquest cas, l'activació del patrimoni apareix des d'un moviment veïnal. Així doncs, els moviments socials es configuren com un nou actor en l'activació del patrimoni. (Jover i Almisas, 2015) Aquest fet replanteja la significació i la utilització del patrimoni. Podríem dir que aquests nous actors també generen nous llenguatges i noves pràctiques per protegir-lo. Ja no parlem d'un patrimoni que ve donat sinó que contràriament és un patrimoni construït des de baix.

Això succeeix amb el cas de l'alzina de Gràcia. Recordem que en el cas de l'alzina, ens trobem davant d'una defensa espontània de l'alzina quan comença la tala. Abans d'això, l'alzina només era vista com un arbre singular, i molts veïns de Gràcia ni tan sols coneixen que era una alzina bicentenària. Però és en el moment on s'ataca aquest patrimoni que

els veïns més propers al carrer Encarnació i que es troben més vinculats amb l'alzina surten a defensar-la. És en el moment on l'alzina és atacada que s'activa el discurs del patrimoni. Això produeix, d'una banda, que altres persones del barri s'assabentin de la història de l'alzina de la mà de persones més enteses sobre el tema i s'afegeixin a defensar-la, produint-se així un relat compartit sobre patrimoni que s'ha de conservar i que remet a una identitat de barri concreta. "L'alzina és la nostra veïna" era una missatge present en les pintades de la finca i fa referència a l'idea que l'alzina pertany al barri de Gràcia i han de ser els veïns de Gràcia qui la defensin. I és que tal com van mencionar Jover i Almisas en el cas del CSOA La Higuera (2015), per tal de visibilitzar una altra forma de comprendre el patrimoni i aportar una mirada crítica s'ha de tenir en consideració "la sistémica relación entre poder institucional, movimientos sociales y patrimonio urbano" (:94).

En el cas de l'alzina es reflexa un altre tipus de patrimonialització de caràcter urbana i molt vinculada als moviments socials. Concretament, es mobilitza el patrimoni des de baix amb una finalitat política i de transformació social. Recordem que inicialment el projecte del barri era de defensa i no hi havia un projecte de barri més enllà de lluitar contra l'especulació. Però amb el pas del temps els veïns van veure en l'èxit de les pressions veïnals, la cohesió de barri que s'havia forjat i la catalogació de l'alzina com a patrimoni la possibilitat d'exigir més. Tant és així que els veïns van fer-se servir de la patrimonialització de l'alzina per tal de demanar tot un projecte públic de transformació social, argumentant que el patrimoni del barri hauria de ser accessible a la gent i un punt de trobada i no pas trobar-se en una finca privada i ésser víctima de l'especulació. Això contrasta amb el cas hegemònic que mencionàvem a l'inici de l'apartat, ja que en comptes de ser unes elits les que determinen què és patrimoni i busquen obtenir recursos econòmics a partir del turisme, aquí ens trobem amb un moviment de veïns que parlen de patrimoni quan l'Ajuntament encara no l'havia reconegut com a tal. Això no vol dir, tal com hem vist, que el projecte veïnal no tingui interessos o no faci servir el patrimoni com un mitjà per obtenir altres tipus d'objectius, i es que tal com va assenyalar Prats "es bien claro, pues, que ninguna activación patrimonial, ninguna, de ningún tipo, es neutral o inocente, sean conscientes o no de ello los correspondientes gestores del patrimonio" (1998:123).

Finalment, en el cas de la plataforma de Salvem l'Alzina podem veure com la ciutat apareix com un escenari del conflicte. Els espais urbans que conformen les ciutats no són espais lliures de tensions sinó que es troben immersos en interessos i disputes diferents. Una visió crítica del patrimoni com la que hem intentat treballar també ha de tenir en compte les relacions de poder que es donen al voltant de l'activació del patrimoni. En el cas de l'alzina de Gràcia es mostra com el patrimoni no es pot deslligar de l'espai que ocupa, concretament patrimoni i espai actuen en aquest cas en una mateixa direcció. És a dir, la recuperació de l'espai és l'única garantia que permetria la protecció del patrimoni consideren els veïns.

Des de l'antropologia urbana s'ha treballat la qüestió al voltant de l'activació dels espais buits o abandonats en relació amb diversos models de gestió sobre aquests espais. Els projectes des de les administracions locals, en aquest cas, també es contraposen amb les iniciatives veïnals que proposen la recuperació d'aquests espais. Els espais veïnals autogestionats conformen el que Stanchieri i Aricó (2013) han anomenat una nova autogestió urbana. Segons Harvey qualsevol forma de resistència "ha de ser al mateix temps una lluita social que s'activi a partir de l'urbà i en contra del model capitalista de fer ciutat, i com qualsevol lluita social, haurà de ser inexorablement també una lluita urbana." (Harvey a Stanchieri i Aricó, 2013:26) Des d'aquest punt de vista, la dimensió espacial i urbana són rellevants perquè s'inclouen a dins d'un escenari social amb conflictes com la gentrificació i l'especulació. La reapropiació de l'espai feta des de baix i pels propis veïns va dirigida en aconseguir la gestió veïnal de l'espai transcendent el concepte d'espai públic utilitzat com a categoria moral i ideològica. (Delgado, 2011) L'espai s'entén en aquest cas no en termes urbanístics ni econòmics sinó en un espai col·lectiu del i per al barri.

6. Conclusions

A mode de conclusió i resumint alguns dels elements més destacats del treball podríem constatar en primer lloc com la utilització del patrimoni per part dels moviments socials i veïnals genera noves perspectives d'anàlisi per l'antropologia. El patrimoni, doncs, es debat entre dues visions. Per una banda, la visió veïnal que considera que el patrimoni no

es pot deslligar dels seus interessos polítics. En aquest cas, el patrimoni no ve donat com un valor extern sinó que és proposat i defensat pels mateixos veïns. I per altra banda, la visió institucional, molt més limitada, es centra en la catalogació i en tràmits burocràtics per incloure el patrimoni en catàlegs patrimonials. En el cas de l'alzina i les casetes de Gràcia hem vist com aquestes dues utilitzacions del patrimoni s'han donat a la vegada. Les reclamacions populars per la recuperació de l'espai i la catalogació de l'alzina d'arbre d'interès local són la mostra del procés de patrimonialització que s'ha activat durant els darrers mesos.

La lluita veïnal que utilitza el patrimoni natural i arquitectònic com a reclamació per expropiar la finca, és el reflex d'una noció de patrimoni que s'utilitza no amb la intenció d'atraure el turisme sinó precisament de lluitar contra l'especulació. Com hem repetit en diverses ocasions, el patrimoni no s'entén pels veïns com un recurs econòmic i turístic sinó com una oportunitat política en contra de l'especulació i la gentrificació. En relació amb aquest punt, també hem pogut vincular els nous usos del patrimoni amb els nous usos de l'espai. Les dues propostes transcendeixen els usos clàssics dels dos conceptes ja que parteixen de les lluites antagòniques en contra del capitalisme.

També voldríem afegir una pregunta a tall de reflexió. Si considerem que la construcció social del patrimoni és el punt de partida de l'antropologia, pels veïns també ho seria? Com hem vist, en el cas de l'alzina el procés de patrimonialització va lligat amb un conjunt de reivindicacions. I sobretot amb uns discursos i interessos que són construïts a partir dels esdeveniments. Aquest cas emfatitza el caràcter processual i de construcció social del patrimoni tot i que algunes veus potser afirmarien que l'alzina té un valor intrínsec, sigui reconegut com a patrimoni o no.

Finalment, ens podríem preguntar si tota la lluita que hi ha al darrere de Salvem l'Alzina és només per un arbre, a la qual hauríem de respondre que no es pot fer un relat simplista d'aquest cas. L'interès del treball ha estat utilitzar el patrimoni a partir dels seus continguts, discursos i actors implicats, no donant una imatge superficial sinó intentant aprofundir en les motivacions i interessos darrera del projecte de Salvem l'Alzina. Així doncs, en primer pla hauríem de ressaltar com al voltant de l'alzina de Gràcia s'ha

generat un espai de participació, organització i lluita col·lectiva que no només defensa el patrimoni sinó el vincle comunitari entre els veïns i les veïnes.

7. Bibliografia

Aricó, Giuseppe; Stanchieri, Marco (2013). La trampa urbanística de los vacíos urbanos: casos etnográficos en Barcelona. *X Jornadas de Sociología*. Facultad de Ciencias Sociales, Universidad de Buenos Aires, Buenos Aires.

Delgado, Manuel (2011). *El espacio público como ideología*. Madrid: Libros de la Catarata.

Jover, Jaime; Almisas, Sergio (2015) "Recuperando espacios y resignificando el concepto patrimonio desde los movimientos sociales: el caso del CSOA La Higuera (Cádiz, Andalucía)" *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, vol. 61/1.

Prats, Llorenç. (2000) "El concepto de patrimonio cultural". El concepto de patrimonio cultural, *Cuadernos de Antropología Social*, 11: 115-136.

Sánchez, Cristina (2012) "Hacia una antropología del conflicto aplicada al patrimonio". Instituto de Ciencia del Patrimonio, CSIC.

Sánchez-Carretero, C. (2012) «Hacia una antropología del conflicto aplicada al patrimonio». *Instituto de Ciencias del Patrimonio*.

Santamarina, Beatriz. (2013) "Los mapas geopolíticos de la Unesco: entre la distinción y la diferencia están las asimetrías. El éxito (exótico) del patrimonio inmaterial", *Revista de Antropología Social* 22: 263-286.